

Регіональні ПЕРСПЕКТИВИ 4 (7) '99

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ЖУРНАЛ • 22631

БАЖАЄМО ДОБРОБУТУ В 2000 РОЦІ!

Завжди Ваш надійний партнер

*Полтавська універсальна
аграрно-промислова біржа*

36029, Полтава, вул. Шведська, 2, а/с 1462
тел./факс (05322) 7-49-92, (0532) 18-48-81
e-mail: puape@agroinfo.poltava.ua

ПЕРЕПЛАТНИЙ ІНДЕКС 22631

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

**Регіональні
ПЕРСПЕКТИВИ**

ГРУДЕНЬ 1999 р., № 4(7)

Видається з листопада 1997 р.
Виходить щоквартально.Свідоцтво про державну реєстрацію КВ 2797,
видане 4.09.1997 р. Міністерством інформації
України.Головний редактор
О.А. Палант.**Редакційна колегія:**

А.В. Базилюк - доктор економічних наук (Київ);
В.В. Гришко - доктор економічних наук (Полтава);
Т.С. Клебанова - професор, доктор економічних наук (Харків);
Л.Б. Усата - заступник головного редактора (Кременчук);
В.С. Маслов - ректор Кременчуцького державного політехнічного інституту, професор, академік Української академії наук національного прогресу;
В.М. Матицин - голова правління транснаціональної фінансово-промислової компанії „Укртатнафта“ (Кременчук);
В.М. Московкін - доктор географічних наук (Харків);
В.Ю. Некос - професор, доктор географічних наук (Харків);
Б.В. Новіков - професор, доктор філософських наук (Київ);
О.Г. Овчаренко - професор, доктор технічних наук (Полтава);
В.І. Пила - професор, доктор економічних наук (Київ);
Т.М. Померанцева - доцент, кандидат економічних наук (Київ);
І.К. Пономаренко - доцент, кандидат економічних наук (Київ);
Д.М. Стеченко - професор, доктор економічних наук (Київ);
В.В. Фінагін - професор, доктор економічних наук (Донецьк);
О.С. Чмיר - доцент, кандидат економічних наук (Київ).

© Назва, концепція, зміст і дизайн журналу „РП” є інтелектуальною власністю Асоціації „Перспектива” і охороняються законом про авторські права.

Матеріали друкуються мовою оригіналу.
При передруці посилання на журнал „РП” обов'язкове.

Літредактор О.О. Палант.
Коректор Т.М. Дубина.

Здано до набору 12.11.1999 р.
Підписано до друку 19.12.1999 р.
Формат 64x80 1/8.
Ум. друк. аркушів 20,5.
Обл.-вид. арк. - 26,8.
Наклад на замовлення.

Адреса редакції:
Кременчук-2, 39602, вул. Павлова, 10, кв. 4
Тел/факс: (05366) 5-23-61
E-mail: region@cruizer.poltava.ua

Підготовлено до друку і видано Асоціацією „Перспектива”. Дизайн, верстка дизайн-центру „Мал”: (05348) 71599. Друкарня ГОК-Принт: 39800, м. Комсомольськ, Полтавської обл., вул. Леніна, 54, ТРК „ГОК”. Замовлення № 857.

За точність цифр, географічних назв, власних імен, бібліографії, цитат та іншої інформації відповідає автор. Думка редакції не завжди співпадає з точкою зору авторів.

Частина тиражу розповсюджується безкоштовно.

АСОЦІАЦІЯ „ПЕРСПЕКТИВА”
КРЕМЕНЧУК**ЗМІСТ****Економічна теорія**

- 3 *Ландарь І.В.* Ранжирування регіонів за рівнем інвестиційної привабливості
5 *Синельник Л.В.* Проблеми класифікації регіональних структур.
7 *Гончаренко В.В.* Неприбуткова природа кооперативних форм господарювання.
10 *Кичко І.І., Савченко В. Ф.* Вплив приватизації та оподаткування на соціально-економічний стан.

Механізми регулювання економіки

- 13 *Пила В.І., Абрамов В.М.* До питання про вдосконалення механізму управління розвитком міста.
16 *Похилук В.В.* Динаміка державного регулювання та саморегулювання економіки - запорука виходу з економічної кризи.
18 *Біловол Р.І.* Методологічні підходи до формування організаційних форм і структур управління.
21 *Бондар О.В.* Формування стратегії управління інноваційною діяльністю.
24 *Іванченко К.І.* Державне регулювання діяльності СП з іноземним капіталом.

Спеціальні (вільні) економічні зони

- 27 *Чмир О.С.* Науковці і практики визначають перспективи СЕЗ, а також регіональних економічних експериментів.
29 *Масюк С.М.* Зони інноваційної активності.
31 *Чернега О.Б.* Інновації, інвестиції і конкурентоздатність: складні взаємозв'язки.

Регіональна економіка

- 34 *Шкурупій О.В.* Формування транзитивної моделі господарського механізму.
36 *Бутрим О.В.* Питання техногенно-екологічної безпеки і розміщення виробництв.
39 *Комеліна О.В.* Соціально-економічні пріоритети розвитку промислового комплексу.
41 *Яковенко Л.І.* Взаємодія та розподіл функцій держави і регіонів.

Фінанси, грошовий обіг і кредит

- 43 *Скляр Г.П.* Особливості інвестування в економіці, що трансформується.
45 *Гордєєва А.Г.* Інвестиції в цінні папери: історія і сучасність.
47 *Захарова С.В.* Інвестиції на сучасному етапі розвитку економіки.
50 *Ковальчук І.М.* Принципи, форми та інструменти валютного регулювання в Україні.
53 *Чижевська М.Б.* Роль документарного акредитива у забезпеченні фінансування діяльності підприємств.
56 *Маслак О.І.* Стан теорії ціноутворення в промисловості.
58 *Константиновська (Брюкова) М.В.* Фінансові ресурси підприємства і їх вплив на витрати обігу.
60 *Донець Є.В.* Грошовий ринок в системі економічних відносин.
63 *Фурзіков О.В.* Концепція управління власним акціонерним капіталом.

Економіка галузей

- 65 *Жук В.А., Юдичева О.П.* Полтавщина - перспективний постачальник високоцінної нетрадиційної овочевої сировини.
68 *Юрко І.В.* Шляхи вдосконалення організаційного механізму використання експортних ресурсів.
70 *Утвенко О.В.* Деякі аспекти поповнення власних обігових коштів та їх ефективність.

Бухгалтерський облік, аналіз та аудит

- 72 *Губачова О.М.* Реформування бухгалтерського обліку в Україні на основі міжнародного досвіду.

економіки. Основной функцией создаваемых отраслей промышленности, сельского хозяйства, способствовать восстановлению деятельности региональных органов управления на первом капитального строительства, энергетики, отраслей местного подчинения и развитию этапе должно быть всемерное развитие Укрепление экономики базовых отраслей будет сферы социального обслуживания в целом.

НЕПРИБУТКОВА ПРИРОДА КООПЕРАТИВНИХ ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ

В.В. Гончаренко, кандидат економічних наук,
м. Полтава.

Кооперативи відіграють важливу роль в ринковій економіці. Кооперативний сектор світового господарства налічує близько 800 тисяч кооперативних організацій більш ніж 120 різновидів¹, які діють в найрізноманітніших сферах і об'єднують понад 700 мільйонів чол.² Приймемо, що середня сім'я складається з 4 осіб. Отже, з діяльністю кооперативних організацій пов'язано більш ніж 40% населення Землі (Табл. 1, Мал. 1, 2).

В Європейському економічному співтоваристві близько 46% населення є членами різних видів кооперативів, в скандинавських країнах - більш ніж 50%, в США та Японії - майже 30%. Така популярність кооперативних організацій серед широких верств населення викликана особливістю їх соціально-економічної природи та специфікою кооперативу як форми господарювання.

В Україні ситуація зовсім інша. Кооперативні форми господарювання до останнього часу не зайняли належного місця в економічній системі держави, знаходячись поза увагою законодавців, органів державного управління та місцевого самоврядування. Кооперативна ідея залишається маловідомою в країні, що викликано тим, що за роки радянської влади було втрачено всі форми кооперативних організацій, яке існувало до жовтня 1917 р. Ті види кооперативів, які залишилися в умовах панування командно-адміністративної системи (споживчі, сільськогосподарські, житлові, гаражні), не зберегли свою кооперативну природу і переродилися під впливом існуючих суспільних відносин, прийнявши спотворені форми, далекі по своїй сутності від справжніх кооперативних організацій. З цього приводу один із дослідників кооперативного руху Курці С.Я. відзначав, що всі ці зміни можна було б кваліфікувати як мутації громадських утворень, тобто надбання стійких змін у громадських структурах, при яких зберігається зовнішній вигляд (назва) і повністю змінюється сутність³. Тому, якщо виключити приблизно 4-5 років з 20-х рр., у кооперації в СРСР фактично немає історії, оскільки самої кооперації не існувало майже 65 років - до 1986 р., коли була здійснена друга спроба її відродження.

Відродження кооперативного руху стало одним із стратегічних напрямків "перебудов" М. Горбачова. Але прийнятий в 1988 р. Закон СРСР "Про кооперацію" не тільки не відродив істинної природи існуючих видів кооперативних організацій, а й створив умови для виникнення псевдокооперативів, які дискредитували саму ідею кооперативної форми господарювання. З прийняттям цього закону, який не відображав соціально-економічної природи кооперативних організацій, у вигляді так званих "кооперативів" почала відроджуватися підприємницька діяльність. В умовах кооперативної безграмотності суспільства відбулась підміна поняття: кооперація почала ототожнюватись з колективним підприємництвом. З приводу цього відомий американський економіст українського походження

В. Терещенко відзначав, що складається враження, що автори (мається на увазі Закон СРСР "Про кооперацію" - прим. авт.) не тільки попередньо не вивчили історію світової кооперації, а й проігнорували досвід вітчизняних кооперативів минулих часів. Великий філософ Декарт недарма говорить: чітко визначайте слова, - і ви звільните світ від половини непорозуміння. Так ось, автори закону чітко не визначили, що таке "кооператив", тому й вийшло, м'яко кажучи, "непорозуміння". В законі - повна мішанина понять кооперативу, колективного підприємства та співпраці в широкому значенні цього слова. Кооперативами в усьому світі прийнято вважати тільки ті організації, які побудовані на специфічних організаційно-управлінських принципах. Звичайно, у вас є право "видумувати і пробувати", впроваджуючи власне поняття кооперативу, яке відрізняється від прийнятого в усьому світі майже 150 років.⁴

В концепцію Закону колишнього СРСР "Про кооперацію" (який і по сьогоднішній день діє на території України, бо Верховна Рада України в лютому 1992 р. порохувала недоцільним прийняття власного кооперативного закону) була закладена принципова теоретична помилка: ототожнення кооперативної діяльності з колективним підприємництвом. "Радянські кооперативи" періоду "перебудови" по суті своїй не були кооперативами. Їх діяльність не базувалась на кооперативних принципах, які відрізняють кооператив від інших форм господарювання в усьому світі.

В зв'язку з цим після проголошення незалежності в Україні виникли значні проблеми у відродженні масового кооперативного руху. Відсутність цивілізованого кооперативного законодавства стало причиною того, що відродження в Україні кредитної кооперації (кредитних спілок) почало здійснюватись через правову форму громадської організації, а не кооперативу, як це прийнято в усьому світі, що створило певні проблеми у їх розвитку⁵. З цієї ж причини у прийнятому в 1997 р. законі України "Про сільськогосподарську кооперацію" з'явились два принципово відмінні за економічною метою види сільськогосподарських кооперативів: виробничі та обслуговуючі, що внесло значну плутанину у визначення особливостей кооперативної форми господарювання.

Господарське законодавство більшості країн світу визнає кооперативами лише ті організації, які не мають на меті отримання прибутку, а створюються для задоволення виробничих або споживчих потреб членів кооперативу або їхніх індивідуальних господарств і діють на основі певних організаційних та економічних принципів. Наприклад, кооператив у США - це добровільна організація, члени якої на основі спільної власності забезпечують себе необхідними послугами.⁶ Так, кооперативи фермерів визначаються законодавством як товариства, метою яких є не отримання прибутку, а покращення економічного стану фермерів шляхом організації колективної діяльності по збуту їх продукції, виробничому

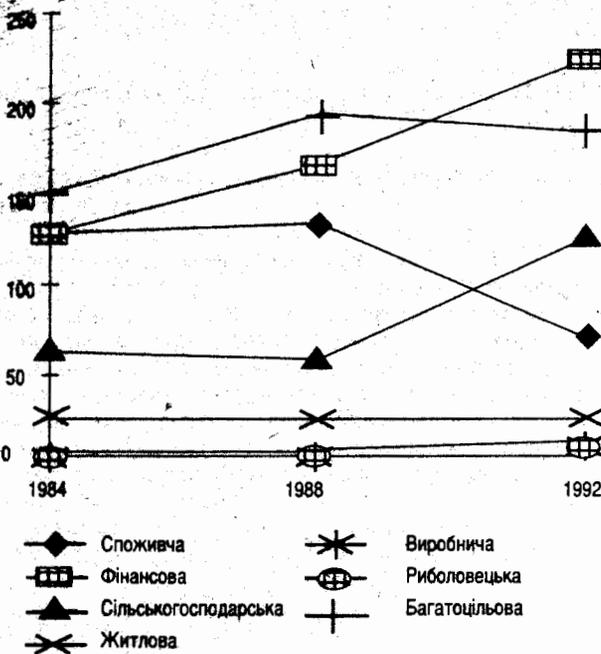
Таблиця 1.

Кооперативний сектор світового господарства² (кількість членів кооперативів, млн. чол.)

Види кооперативів	1984		1988		1992		1993	
	к-ть членів	%						
Фінансові	127,9	26	170,2	29	218,8	33	225,9	32
Багатофункціон.	150,0	30	204,8	34	179,0	27	190,6	27
Сільськогоспод.	66,6	13	60,0	10	139,2	21	148,2	21
Споживчі	129,6	26	142,2	24	92,8	14	105,9	15
Житлові	17,4	3,5	14,1	2,4	19,9	3	21,2	3
Виробничі	6,3	1,5	3,0	0,5	6,6	1	7,1	1
Риболовецькі	2,2	0,5	2,0	0,3	6,6	1	7,1	1
ВСЬОГО:	500,0	100	596,3	100	662,9	100	706,0	100

Мал. 1.

Динаміка структурних змін в кооперативному секторі сільськогосподарського господарства в 1984-1992 рр. (кількість членів кооперативів, млн. чол.)

постачанню та обслуговуванню господарств, надання їм різноманітних послуг.⁸ В Італії кооперативами вважаються товариства зі змінним капіталом, які ставлять собі за мету сприяння задоволенню економічних, соціальних та культурних потреб своїх членів шляхом економічної діяльності, в якій члени кооперативу приймають участь в якості споживачів відповідних благ чи послуг або отримують роботу, блага чи послуги, безпосередньо ними вироблені.⁹ При цьому, в Цивільному кодексі Італії підкреслюється, що основною метою кооперативу повина бути взаємодопомога і кооператив має надавати безпосередньо своїм членам блага, послуги чи місце роботи на більш вигідних умовах, чим це міг би дати вільний ринок. В Швеції термін "кооператив" звичайно відноситься до підприємства, яке засноване на спільних діях з метою самопомоги.¹⁰ В Німеччині кооперативом вважається підприємство, метою якого є не отримання прибутків, а взаємна допомога його членів.¹¹ У Франції кооперативом вважається особлива форма об'єднання людей на основі цивільного права, яке має перемінне членство та капітал і без прагнення до прибутку ставить собі за мету стати агентом для своїх членів в здійсненні певних економічних функцій, направлених на задоволення їх потреб.¹²

Один з видатних американських дослідників сучасного кооперативного руху проф. Марвін А. Шаарс в своєму визначенні кооперативу¹³ підкреслює, що це підприємство знаходиться у добровільній власності його членів-клієнтів і здійснює свою діяльність в їх інтересах та їх зусиллями на неприбутковій основі.

В документах Міжнародного кооперативного альянсу (ICA), - всесвітньої організації кооперативів, яка об'єднує 9 міжнародних та 226 національних організацій (асоціацій, спілок, ліг, об'єднань та ін.) кооперативів із 101 країни світу, - відзначається, що будь-яка асоціація фізичних або юридичних осіб, незалежно від її правового статусу, буде визнана кооперативним товариством при умові, що вона ставить собі за мету покращення економічного та соціального становища своїх членів шляхом використання підприємства, заснованого на взаємній допомозі, і що вона відповідає наступним кооперативним принципам:

1. членство в кооперативному товаристві має бути добровільним та доступним, без штучних обмежень чи будь-якої дискримінації по соціальних, політичних, расових чи релігійних ознаках для всіх осіб, які можуть користуватись послугами цього товариства і згодні нести відповідальність, пов'язану з членством;

2. кооперативні товариства є демократичними організаціями. Їх діяльність мають керувати особи, вибрані чи призначені членами та підвітні їм. Члени первинних кооперативів мають мати рівні права

голосу (один член - один голос) та участі у прийнятті рішень стосовно діяльності їх товариства. В кооперативних організаціях не є первинними кооперативними товариствами (спілки, об'єднання, асоціації та ін. - прим. автора), керівництво здійснюється на засаді рівності основі в прийнятій формі;

3. процент на пайовий капітал, якщо такий застосовується, має бути обмеженим;

4. економічні результати, отримані в процесі діяльності товариства, належать його членам та мають розподілятися таким чином, щоб виключити можливість збагачення одного члена за рахунок іншого. Це може бути здійснено на підставі рішення членів з наступного порядку:

- відрахувань на розширення діяльності кооперативу;
- відрахувань на суспільні та колективні потреби;

- розподілу серед членів пропорційно їх частці в діяльності товариства (як правило, пропорційно користуванню послугами кооперативу - прим. авт.);

5. всі кооперативи повинні виділяти кошти на освіту своїх членів, керівників та працівників кооперативу, а також на просвіту всього населення, роз'яснюючи всім принципи та методи діяльності кооперативу, її економічні та соціальні аспекти;

6. всі кооперативні організації, з метою кращого обслуговування своїх членів, повинні активно співпрацювати, використовуючи всі практичні можливості, з іншими кооперативними організаціями на місцевому, національному та міжнародному рівнях.

Наведені вище ознаки кооперативу дають чітке уявлення його як специфічну форму господарювання. З однієї сторони кооператив є громадською організацією з демократичним управлінням та самоврядуванням, створеною громадянами для взаємодопомоги, соціального та економічного самозахисту в умовах ринкової економіки. З іншої сторони, кооператив - це господарський суб'єкт, який діє на ринку та конкурує з іншими суб'єктами господарської діяльності. Але на відміну від них, господарська діяльність кооперативу в країнах з ринковою економікою направлена на обслуговування, а не на прибуток, тільки своїх членів. Якщо люди створюють організації для надання послуг іншим особам, які не є членами цього об'єднання, їх діяльність не вважається кооперативною, а класифікується як колективне підприємництво.

Таким чином, в ринковій економіці існують два принципово відмінних один від одного типи підприємств. Як створюються для ведення господарської діяльності відповідного напрямку. Підприємства діяльність здійснюється за допомогою різних організаційних форм бізнесу (приватне підприємство, партнерство чи корпорація), зорієнтовані на задоволення зовнішніх потреб клієнтів з метою отримання прибутку; розподілу його між власниками. Кооперативна діяльність здійснюється кооперативами (кооперативними товариствами, спілками, зорієнтованими на задоволення внутрішніх потреб власників кооперативу, які користуються його послугами. Метою діяльності кооперативу є не отримання прибутку, а надання більш дешевих та якісних послуг своїм членам збереження їх витрат на споживчі чи бізнесові потреби.

Історично кооперативи виникли як форма взаємодопомоги людей в найрізноманітніших сферах. Уільям Кінг, один з засновників кооперативного руху, відмічав, що кооператив має за мету дати людям можливість уникати певних негараздів, які б вони мали довести послуги, та отримувати переваги, яких неможливо досягти при індивідуальній діяльності. В кооперативі всього світу і по сьогоднішній день є одна гасло "Допомагаючи комусь - допомагаєш сам собі", яке Г.-Г. Монверт трактує як кооперативний принцип самопомоги через взаємодопомогу.

Дійсно, в основі кооперативної діяльності лежить кооперація та переваги, які отримують люди від об'єднання:

- в колектива з'являється можливість, якої немає в окремих його членів;

- зменшуються витрати часу для досягнення певного ефекту за рахунок розділення та комбінування праці;

- з'являється можливість зменшувати витрати коштів за рахунок просторової концентрації предметів, спільного придбання та використання засобів виробництва, об'єднання коштів для виконання спільних завдань та ін.

Об'єднання людей, їх кооперація - це самостійна продуктивна сила, яка, по суті, є безкоштовною. Кооперативи створюються людьми з метою використання цієї продуктивної сили, закладеної в об'єднанні, особливо в тій частині, яка надає можливість економити кошти. Об'єднання в кооператив дозволяє людям підвищувати свій рівень життя за рахунок

того, що з'являється можливість скорочення витрат. Як вже згадувалось, більшість кооперативів створюються для економії коштів своїх членів, що рівноцінно (але не тотожно!) отриманню додаткових доходів.

Дохід та витрати є принципово відмінними економічними категоріями, тому кооперативна та підприємницька діяльність також принципово відрізняються одна від одної. З філософської точки зору дохід (і прибуток, як похідна від доходу) - це отримання "чужих" грошей. Прагнення отримати максимум доходу за свою працю чи товар часто проявляється в антагоністичних, конфліктних формах і супроводжується багатьма негативними явищами (недобросовісна конкуренція, обман та ін.). Максимізація доходів обмежується власними можливостями та зовнішніми факторами: максимальним рівнем цін, державним регулюванням тощо.

В зв'язку з тим, що всі витрати умовно поділяються на дві великі групи - споживчі (витрати людей на споживчі потреби) та виробничі (витрати підприємців, пов'язані із здійсненням підприємницької діяльності), можна виділити два типи кооперативних організацій - кооперативи споживачів та кооперативи підприємців. Перші - це об'єднання людей з метою забезпечення власних споживчих потреб у необхідних товарах чи послугах за нижчими цінами, ніж пропонують суб'єкти підприємницької діяльності. З цією метою кооперативи споживачів здійснюють господарську діяльність по гуртовій закупівлі у безпосередніх виробників чи оптовиків необхідних своїм членам товарів (робіт, послуг) по гуртових цінах, які, як правило, значно нижчі, ніж роздрібні, або організують виробництво цих товарів (робіт, послуг) для своїх членів. До кооперативів споживачів можна віднести кредитні спілки, споживчі, житлові, енергетичні та інші кооперативи.

Кооперативні товариства підприємців створюються для надання допомоги своїм членам у веденні підприємницької діяльності та зменшення витрат на окремих її стадіях (отримання кредиту, пошуку товару, купівлі товару та матеріалів, транспортування, страхування, продажу та ін.). До них входять кредитні спілки підприємців, кооперативи фермерів, власників та інших торговців та інші.

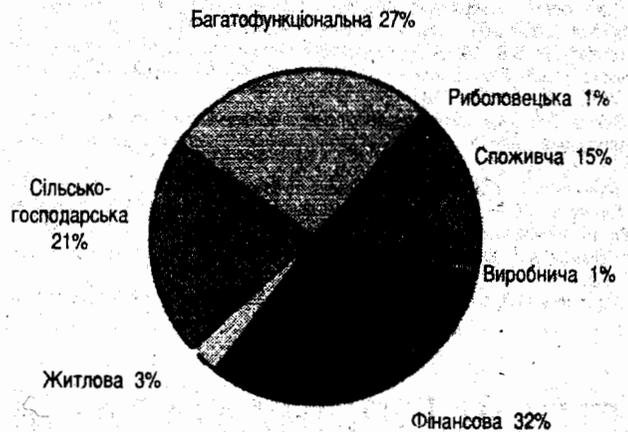
Як бачимо, в ринковій економіці існує велика кількість різноманітних кооперативних організацій, які діють в найрізноманітніших сферах. Всі кооперативи, незалежно від того, коли вони створені, - споживачів чи підприємців, - мають спільну рису: їх метою є не отримання прибутку, а економія коштів своїх членів, надання їм більш якісних послуг на кращих умовах. Тому існування кооперативу не втрачає сенсу навіть в тому випадку, якщо його доходи не перевищують витрат і послуги будуть надаватись по собівартості (при таких умовах існування будь-яких форм господарювання підприємницького напрямку втрачає сенс).

Кооператив, на перший погляд, мало чим відрізняється від інших господарських організацій, але ця схожість лише зовнішня. Кооперативні організації мають принципово іншу, неприбуткову демократичну природу.

Організаційна сторона кооперативних організацій характеризує їх як форму об'єднання людей. З цієї точки зору кооператив є об'єднанням громадян з метою ведення господарської діяльності, яке базується на принципах:

- добровільного вступу до цього об'єднання та виходу з нього у будь-який момент, незалежно від часу його створення. В зв'язку з цим кількість членів об'єднання не є фіксованою та може коливатись;
- доступності членства: будь-яка людина, яка відповідає вимогам до членів, закріпленим у статуті об'єднання, має право стати членом цього об'єднання;
- демократичного самоуправління: вищим органом об'єднання є загальні збори, які обирають правління, наглядовий та інші комітети, які щорічно звітують зборам про зроблене. Загальні збори вирішують будь-які питання стосовно діяльності об'єднання;
- рівноправності членів: всі члени, незалежно від суми їх матеріального чи трудового внеску та часу вступу до об'єднання, мають рівні права в управлінні та користуванні послугами та результатами діяльності об'єднання. Кожен з них має право **одного голосу** на Загальних зборах;
- управління об'єднанням особами, а не капіталами: особиста участь членів в управлінні здійснюється через внесення питань на розгляд загальних зборів, прийняття участі в обговоренні внесених питань, реалізації можливості голосування за те чи інше рішення. Участь членів в управлінні залежить від їх бажання, а не розміру вкладеного в діяльність об'єднання капіталу (суми внесків). Право одного голосу членів об'єднання, який, як правило, не може передаватись іншим

Мал. 2. Структура кооперативного сектора світового господарства в 1993 р. (кількість членів)

особам та не залежить від суми вкладених в об'єднання внесків, визначає рівноправну можливість впливу окремих осіб на прийняття рішень в кооперативі. Ця можливість залежить від кількості прихильників, а не суми вкладених в кооператив коштів.

Економічна сторона кооперативів визначає особливості механізму їх господарської діяльності і характеризується наступними положеннями:

- власниками кооперативу є всі його члени, які одночасно є єдиними споживачами його товарів чи послуг;
- господарська діяльність кооперативу ведеться з метою самозабезпечення необхідними товарами чи послугами членів кооперативу. З цією метою кооператив закуповує для своїх членів необхідні товари (послуги) або організовує їх виробництво (надання);
- самозабезпечення товарами та послугами дозволяє членам кооперативу отримувати необхідні товари (послуги) за нижчими цінами та кращої якості;
- господарська діяльність кооперативу має неприбутковий характер. Товари та послуги надаються членам по собівартості. За загальним рішенням членів обслуговування може здійснюватись за цінами та розцінками, вищими від собівартості. В цьому випадку, в порядку, визначеному загальними зборами, надлишок використовується на колективні потреби членів, на поповнення коштів кооперативу або повертається членам відповідно до їх участі в отриманні кооперативом цих коштів;
- необхідні для ведення господарської діяльності кошти формуються за рахунок внесків членів. За загальним рішенням на ведення діяльності може додатково спрямовуватись частина коштів, отриманих від обслуговування членів кооперативу;
- при виході з кооперативу члену повертаються його внески.

Соціальна сторона кооперативних організацій визначає їх місце в системі суспільних відносин та соціальне значення. З цієї точки зору кооперативи є:

- альтернативою отримання додаткових доходів, засобом підняття життєвого рівня населення через скорочення витрат;
- організаціями взаємодопомоги громадян;
- формою економічного самозахисту населення в умовах ринку;
- засобом активізації громадського життя, розповсюдження ідеї взаємодопомоги та кооперації, розвитку освіти, просвіти широких верств населення в сфері економіки та демократії.

В зв'язку з надзвичайно важливим економічним та соціальним значенням кооперативів, як форми взаємодопомоги та самозахисту громадян в умовах ринку, більшість країн світу проводить активну державну політику підтримки кооперативного руху. Основними формами цієї підтримки є пільги в оподаткуванні (в багатьох країнах кооперативи взагалі не оподатковуються), надання державних субсидій (в Італії, наприклад, кооперативи отримують від держави певні кошти на свій розвиток, на пропаганду кооперативних принципів, організацію курсів та підготовку керівників¹⁹) та державних кредитів під низькі відсотки (в Швеції та багатьох інших країнах за допомогою державної підтримки здійснювалось становлення сільськогосподарської, кредитної та житлової кооперації²⁰).

ЛІТЕРАТУРА:

- 1 Виноградов В.А. Роль кооперации в экономической истории // Кооперация. Место и роль в экономической истории. Реф. сборник ИНИОН АН СССР. - М., 1990. - С.9.
- 2 International Cooperative Alliance. Annual Report 1994 // Review of International Cooperation. - No. 4., Geneva, Switzerland, 1994. - Vol. 87. - P. 2.
- 3 Гончаренко В.В. Кредитна кооперація: форми економічної самопомогги сільського і міського населення у світі та в Україні (теорія, методологія, практика). - К.: Глобус, 1998. - С. 151.
- 4 Куриц С.Я. Будет ли в нашей стране третья пришествие кооперации? // Кооперация. Место и роль в экономической истории. Реф. сборник ИНИОН АН СССР. - М., 1990. - С. 100.
- 5 Терещенко В. Камни преткновения // Літературна газета. - 1989. - N 15.
- 6 Гончаренко В.В. Кредитні спілки як фінансові кооперативи: міжнародний досвід та українська практика. - К.: Наукова думка, 1997. - С. 187-210.
- 7 Копыгин А.А. Фермерское хозяйство США. - М.: Агропромиздат, 1989. - С. 152.
- 8 Мартынов В.Д. Фермерская кооперация. - М.: Знание (Серия "Экономика" № 1), 1990. - С. 29.
- 9 Наумов В.К. Кооперация в Италии. - М.: Международные отношения, 1989. - С. 154.
- 10 Волков А.М. Швеция: социально-экономическая модель. - М.: Мысль, 1991. - С. 28.
- 11 Енгстлер П. Рыночная экономика для начинающих бизнесменов / Пер. с нем. Л. Логвиненко. - К.: Вик, 1992. - С. 112.
- 12 Темірбулатов А.О. Основы кооперативного строительства. Учеб. пособие. - М.: МКИ, 1991. - С. 47.
- 13 Марвин А. Шаарс. Кооперативы: принципы и практика / VOCA. Пер. с англ. - М., 1989. - С. 11.
- 14 Munkner H.-H. Cooperative Principles and Cooperative Law. - Bonn, Germany, 1986. - P. 42.
- 15 Наумов В.К. Кооперация в Италии. - М.: Международные отношения, 1989. - С. 157.
- 16 Кооперативы по производству товаров и оказанию услуг. Справ. пособие / Ред. кол. Абова Т.Е., Горский И.В. и др. - М.: Экономика, 1991. - С. 213.

ВПЛИВ ПРИВАТИЗАЦІЇ ТА ОПОДАТКУВАННЯ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ СТАН

І.І. Кичко, В.Ф. Савченко, кандидати економічних наук,
м. Чернігів.

Актуальності набула потреба з'ясування наслідків приватизації, в тому числі і в соціальній сфері. Яким чином приватизаційні процеси вплинули на розвиток соціально-економічних відносин? Чи можна сьогодні взагалі ставити питання про побудову в Україні соціально орієнтованої економіки в результаті переходу підприємств на нову форму господарювання? Пошукам відповіді на ці питання і присвячене дане дослідження авторів.

Загальноекономічна ситуація характеризується зменшенням ВВП, падінням частки нагромаджень, зниженням інвестицій, спадом виробництва, поглибленням кризи неплатежів, збільшенням зовнішньоекономічної заборгованості. Особливо необхідно відмітити той факт, що весь період незалежності України супроводжується падінням валового внутрішнього продукту та частки нагромаджень. Критичним в цьому відношенні був період з жовтня 1993 р. по січень 1994 р., коли ВВП скоротився на 45%. У 1995 р. валовий внутрішній продукт по відношенню до попереднього року становив 87,8%, а в 1996 році - 90,0%. У 1991-1995 рр. обсяг вкладення власних інвестицій у національну економіку скоротився на 70%. У 1993 р. частка нагромадження становила 9% ВВП, в той час як в колишній УРСР - 18-21%, в країнах Західної Європи - 25%.

Ситуація по регіонах мало чим відрізняється від загальнодержавної. На Чернігівщині, наприклад, протягом 1997 р. працювало лише 280 підприємств. Ними було випущено продукції на суму 1099,4 млн. грн., що на 17,8% менше, ніж в 1996 р. В більшості галузей відбувається падіння темпів виробництва (Табл. 1).

Найбільше зниження виробництва в 1997 р., в порівнянні з попереднім роком, відбулось у промисловості будівельних матеріалів - 40,3%, в машинобудуванні - 30,2%, в легкій промисловості - 28,3%. Нарощування випуску продукції за даний період простежувалось лише в хімічній та нафтохімічній, скляній та фарфоро-фаянсовій промисловості. Враховуючи названі реалії економіки України, її регіонів, можна стверджувати, що об'єктивні чинники для позитивного вирішення численних соціальних питань були відсутні.

Щорічне зменшення обсягів виробництва частково можна пояснити такими факторами:

- наявність інфляційних процесів;
- недосконалість фінансово-кредитного механізму;
- фіскальним характером правової бази в частині оподаткування;
- відсутністю дієвої системи поєднання інтересів держави та фізичних і юридичних осіб;
- платіжною кризою та ін.

Насторожує той факт, що в Україні намічається тенденція до зростання видатків по обслуговуванню зовнішнього боргу. У 1994 р. ці видатки становили 1,2% ВВП, у 1995 р. - 6% ВВП; 1996 р. - 6,2%. Стан

бюджету України на всіх його рівнях характеризується постійною нерівновагою доходної та видаткової частин. Вихід з цієї ситуації можна простий: або збільшити доходну частину за рахунок збільшення податків, або зменшити видаткову частину за рахунок скорочення витрат, в тому числі і соціальних. За умов зменшення обсягів виробництва капіталізм, націлена на збільшення і без того необґрунтовані витрати податків, межує з абсурдом. Тому логічним є зменшення витрат без збільшення усіх рівнів, у тому числі і витрат на соціальні цілі. Але така ситуація не може влаштувати з позицій створення моделі соціальної економіки. Основними напрямками бюджетної політики, що здійснюється в Україні, виходячи з реалій, що склалися, повинні бути:

- розширення доходної бази бюджетів за рахунок збільшення податків як похідної від збільшення обсягів виробництва та зменшення податкових пільг;
- скорочення бюджетних витратів, в тому числі витрат страхових засад фінансування пенсійного забезпечення та медичної обслуговування;
- скорочення бюджетних дотацій і субсидій;
- стимулювання переходу науково-дослідних та культурно-освітніх закладів на фінансування за рахунок позабюджетних джерел.

Автори вважають за доцільне зазначити ще раз на необхідності оптимізації розміру податків, що могло б стати передумовою економічного підйому і сприяти вирішенню численних соціальних питань як на макро-, так і на мікрорівні.

Зміна акцентів при вирішенні соціальних питань державою вченими-теоретиками пов'язувалась з ходом економічних реформ та з приватизаційним процесом, як їх головне об'єктом частинно. Цьому є кілька основних причин:

- велика кількість державних підприємств: зростає значний обсяг їх діяльності ускладнював процес контролю за ними, а отже, відкривав можливість для зловживань;
- передбачалось, що після реформування підприємств, особливо таким способом, як викуп трудовим колективом, зросте якісний рівень трудових відносин, члени колективу зможуть розраховувати на більш реальний соціальний захист;
- метою діяльності приватизованих підприємств є отримання прибутку, що закономірно вилітає з вкладення капіталу власника в приватизований об'єкт. При збільшенні прибутковості підприємства зростає ймовірність росту заробітної плати, соціальних відрахувань, збільшення кількості зайнятих;
- приватизація мала на меті оптимізувати залучення трудових ресурсів на мікрорівні, а також покласти край монополізму та створити конкурентне середовище.

Як показує практика, очікуваних результатів в напрямку покращення